

Yazar

Gülhanım Bihter YETKİN*

Makale Adı/Article Name

Kitle Edebiyatında Modernleşme Sorunsalını Dedektif Nesir İzinde Sürmek:
Aleksandra Marinina Kurbanın Adı: Hiç Kimse

Tracing the Problem of Modernization in Mass Literature in Detective Prose:
Aleksandra Marinina Victim's Name: Nobody

ÖZ

XXI. yüzyılda modern sürecin çıktısı olarak edebiyatın kitle iletişim kanallarından birine dönüşmesi, son derece farklı bir yazın türü olan kitle edebiyatının doğuşuna zemin hazırlar. Batı edebiyat biliminde "önemsiz", "kalıplaşmış (formül)", "paraliteratüre", "popüler edebiyat" şeklinde geçen kitle edebiyatının türleri arasında dedektif nesri önemli bir yere sahiptir. Dünya edebiyatındaki atasının Amerikalı yazar E. A. Poe'nun olduğu dedektif edebiyat, en canlı ivmesini XX. yüzyıl Rus edebiyatında kazanır. Yükselişe geçtiği dönemde genellikle yazarlarının erkekler olduğu Rus dedektif eserleri çağın ikinci yarısından itibaren kadın yazarlar arasında da önemli ölçüde yaygınlaşır. Rus modern edebiyatına kazandırdığı dedektif kadın kahramanlarıyla adını hızla duyuran Aleksandra Marinina, çağdaş okuru maceralı temalı eserleriyle eğlendirmesinin yanı sıra düşündürmesiyle de dönem yazarlarından büyük ölçüde ayırt edilir. Nitekim bu çalışmada büyük Rus edebiyat ödülleriyle ödüllendirilmiş ve eserleri en çok satanlar listelerinde üst sıralarda yer alan Aleksandra Marinina'nın, XXI. yüzyıl Rus toplumuna trajik bir pencereden ışık tutan *Kurbanın Adı: Hiç Kimse* adlı uzun öyküsü incelenecektir. Modernleşmenin bir sorunsala dönüştüğü bu eserde Marinina'nın kitle edebiyatından dedektif nesir türünü kullanarak toplumun sınırlarında suçluların izini sürüşü gözler önüne serilecek olup suç, suçlu ve kurban kavramları analitik bir yorumla farklı bakış açılarından çözümlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kitle edebiyatı, dedektif nesir, Aleksandra Marinina, *Kurbanın Adı: Hiç Kimse*.

ABSTRACT

The transformation of literature into one of the mass communication channels as an outcome of the modern process in the XXI. century paves the way for the birth of mass literature, which is an extremely different type of literature. Detective prose occupies an important place among the genres of mass literature, which is known as "trivial", "stereotyped (formula)", "Paraliterature", "popular literature" in Western literary science. Detective literature, whose ancestor in world literature is the American writer E. A. Poe, gained its most lively momentum in the Russian literature in the XX. century. Russian detective works, whose writers were generally men, became widespread among women writers as of the second half of the era. Aleksandra Marinina, who quickly made a name for herself with the detective heroines she brought to the Russian modern literature, is largely distinguished from the writers of the period by not only entertaining the Russian reader with her adventure-themed works, but also making them think. As a matter of fact, in this study, Aleksandra Marinina's long story, who was deemed worthy of major Russian literature awards and whose works are at the top of the best-seller lists, *The Name of the Victim: No One*, which sheds light on XXI. century Russian society through a tragic window, will be examined. In this work, in which modernization has turned into a problem, Marinina's pursuit of criminals at the borders of society will be revealed by using the detective prose genre from mass literature, and the elements of crime, criminal and victim will be analyzed with an analytical interpretation from different perspectives.

Keywords: Mass literature, detective prose, Aleksandra Marinina, *The Name of the Victim: No One*

* Arş. Gör. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Yabancı Diller Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, gulhanimbihter yetkin@odu.edu.tr ORCID: 0000-0002-2226-255X.

Extended Abstract

XX. century, which is the starting point of technological developments, also drags the Russian people into a deep spiritual depression. While this situation is most clearly seen in the cultural field, it is inevitable that literature will not take its share from the process in question. In this period when communication is diversified and social networks are increasing day by day, literature also undergoes great transformations at the same time. Here, literary works of different genres find areas of development for themselves. Especially in the late 1990s, an obvious marginalization and commercialization came to the fore in the cultural layers of the country. Having stepped into a different era than before, literature deviates from its old principles and begins to integrate into contemporary media tools. As a result, the focus of literary writers is to produce methods that will attract the attention of the contemporary reader. The newly formed popular literature by incorporating the authors into its structure contributes to the formation of a new market, in which the works are published in line with the expectations of the society. This atmosphere causes the birth of “mass literature”, a new type of literature in the field of literature. The genres of mass literature include detective, adventure novel and, as a variation of the latter, action film, science fiction and fantasy, technological thriller combining elements of science fiction and spy novel, women's novel, historical novel, poems and fairy tales for children, as well as adventure stories for young people, texts of popular songs, etc. Through these genres, people of the modern era can find the opportunity to look closely at the current problems in society in a fantastic and fictional way, while having fun in a safe harbor they find by escaping from the chaos of daily life.

In this study, the developmental course of the detective novel genre, which has a great place in mass literature, will be examined and this literary style will be exemplified through the important work of Aleksandra Marinina, a contemporary woman writer. A detective novel is the name given to a work of art with a special plot based on the conflict of good and evil, which is resolved by the victory of good. The detective emerges on the basis of an adventurous fiction, but uses traditional methods to stage and conclude a fundamentally different contradiction. The detective, like other genres of literature, has typical heroes. It is a detective, a criminal, a victim, a witness, a detective assistant, a suspect, and a narrator. In a classic detective novel, all the characters are recognized at once. The detective searches for a criminal, compares facts, so the reader gets to know the characters from the very beginning. But the killer appears only at the end of the work. This happens quickly, all the events that happened before the reader come to life. Women's detective works, which started to take shape in Russia since the mid-1990s, are predominantly under the following variations: ironic detective, police detective, gothic detective, retrodetective etc. In this period in literature appeared Marina Alekseyeva, who brought the first female detective work to Russian literature and published under the pseudonym “Aleksandra Marinina”. It is an undeniable fact that Marina Anatolyevna Alekseyeva, one of the leading names of the XXI. century Russian detective literature, was greatly helped by her rich life and professional experience, where she could see firsthand the criminal side of the contemporary time. All works of Alexandra Marinina are distinguished by modernity. Marina includes today's realities in all her works. The reader perceives what is happening in the novels as if they were real. The facts in her works are considered not only as a detective intrigue, but also as a political and psychological phenomenon. All crimes committed, as a rule, are the result of the difficult internal and external contradictions of the personality development of the individual. The long story *The Name of the Victim: No One* has an important place in the art of Aleksandra Marinina. In the work, which examines the murders of an old woman, former bride and her husband, Marinina develops the issue of illegal privatization of apartments, one of the most serious and widespread types of crime at the end of the XX. century. The author, who looks at the crime phenomenon revolving around a murder through the lens of a successful female detective, presents the distortions in social life to the literary reader by magnifying the small points in the events. The investigation that Aleksandra Marinina traces in the borders of contemporary life like a detective will be exemplified through a hero characterizing countless victims in contemporary societies in detail in this study.

Giriş

1. Her Kalıba Girebilen Bir Yazın Türü: Kitle Edebiyatı

XX. yüzyılın ortalarında sosyologlar, toplumbilimciler, edebiyatçılar ve eğitimciler arasında çağdaş dönem Rus toplumunun en ağır hastalığı olarak kabul edilen okuma yazma oranındaki düşüklüğün nedenleri konusunda yoğun tartışmalar yürütülmeye başlanır. İsviçreli yazar H. K. Hesse, modern dönemde çoğu insanın okuyamadığını, çoğunun da neden okuduğunu dahi bilmediğini dile getirir. Hesse'ye göre bazıları okumayı, “öğrenmeye” giden zahmetli ancak kaçınılmaz bir yol olarak görürken, bazıları ise okuma etkinliğine basit bir zevk, zaman öldürme şekli biçiminde yaklaşır ve sıkıcı olmadığı sürece ne okuduklarını da umursamadıklarını savunur. Hesse'nin XX. yüzyılın okuyucusuna koyduğu bu teşhis, Rusya'daki araştırmacıların ülkedeki okuma yeterliliğine yönelik tespitleriyle birebir doğrulanır. Sosyolojik araştırmalara katılan ve çeşitli testlerden geçen birçok ergenin, XIX. yüzyılın önde gelen yazarları L. N. Tolstoy ve F. M. Dostoyevski'nin romanlarından hemen sonra A. Marinina, D. Dontsova, B. Akunin vb. modern dönem yazarlarının eserlerinin Rus edebiyatına girdiğine inanması, okuma sürecinden zevk alma sürecinin günümüzde büyük ölçüde popüler edebiyat metinleriyle şekillendiğini göstermektedir. Çünkü klasik dönemin içinde olduğu üst düzey, elitist (seçkin) edebiyat, modern okuyucudan emek, dikkat ve aktif düşünsel çalışmanın yanı sıra yazarların metinler arası oyunlarını çözmek için elzem olan okuma yetkinliği istemektedir. Tam anlamıyla buradan hareketle yavaş yavaş kitlelerin talepleri doğrultusunda oluşan, “kitle insanını” gündelik hayatın monotonluğundan uzaklaştırmak amacıyla “kitle edebiyatı” adı altında bir yazın şeklinin ayak sesleri duyulmaya başlanır (Черняк, t. y.: 1-2).

Rus insanının modern süreç ile birlikte sürüklendiği manevi bunalım, XX. yüzyılın son dönemine doğru Rusya'nın kültürel alanında görülen belirgin değişiklikler ile daha da çıkmaza girer. Bu durum, eş zamanlı olarak edebi süreci de etkisi altına alır ve kitle edebiyatının zemini için gerekli koşullar olgunlaşmaya başlar. Edebiyat, büyük dönüşümlere sahne olur, farklı türlerdeki eserler bu dönemde kendilerine gelişim alanları bulur. Özellikle 1990'ların sonlarında ülkenin çeşitli kültür katmanlarında bariz bir marjinalleşme ve ticarileşme ön plana çıkar (Черняк, 2013: 5-8). Modern dönem edebiyatı, eski sınırlarını kaybederek önceki gücünü sinema, radyo, TV, internet gibi diğer medya araçlarıyla paylaşır. Bunun sonucunda artık edebiyat yazarları, çağdaş okuyucunun dikkatini çekmeye yardımcı olacak stratejiler üzerinde ciddi şekilde düşünmek zorunda kalır. Çoğu zaman, okuyucu ile etkili iletişim kurmak ve metnin yapısını güncellemek için yazarlar, popüler edebiyat türlerinin formüllerine başvururlar (Киреева, 2017: 80). Bir diğer ifadeyle edebiyat, modern sürecin bir getirisi olarak kitle iletişim kanallarından birine dönüşür. Henüz başlayan görelilik çağında artık gerçekliğe yönelik birçok çeşitli yaklaşım türemeye başlar (Черняк, 2013: 5-8). Geleneksel yaşam tarzının kuralları ve otoriteleri daha az etkili hale gelir ve bu noktada baskın bir şekilde kendisini gösteren kitle edebiyatı, hem yüksek toplumsal engellerin azalmasının hem de kültürel kanalların kitlelere daha fazla erişebilmesinin bir aracı haline gelir (Цветкова, 2016: 128-130). Görüldüğü üzere XX. yüzyılda edebiyat, kitap yayım endüstrisi ile yakından ilişkiye geçer ve diğer mamul ürünler gibi satılması gereken bir metaya dönüşür. Bu doğrultuda kendisine bir pazar bulabilmek için bir grup entelektüelin değil, milyonlarca insanın “beklenti ufkunu” hesaba katması gerekir. Sosyologların araştırmalarından çıkan sonuçlara göre, günümüzde kalıplaşmış olarak nitelendirilmeye başlanan bu edebiyat, yazınsal akışın % 90'ından fazlasını işgal etmekte ve bu da kitap pazarının ne derece ticarileştiğini açıkça göstermektedir (Струкова, 2017: 113).

Adından da anlaşıldığı üzere kitlelere hitap eden bir yazın türü olan kitle edebiyatı, Rusya’da en yeni zamanın sosyo-kültürel bir ürünüdür. Teknolojinin ilerlemesi, özellikle sanal alanda iletişim sürecinin karmaşıklaşması, insanların boş vakitlerinin daha da ticarileşmesi nedeniyle özellikle postmodernizm döneminde kitle edebiyatı büyük ölçüde yükselişe geçer. Kitle iletişim araçları tarafından yayılan edebiyat trendleri, yalnızca ortalama okur kesimini değil, aynı zamanda zamanla seçkin okuyucuyu da etkisi altına almaya başlar. Her iki grup da halka açık kitaplar hakkında yorumlar yaparak entelektüel çevrelere ciddi boyutta katılım gösterirler (Погорелова, 2019: 25).

Rusya’da kitle edebiyatının gelişimi, Sovyetler Birliği döneminde duraklama sürecine girer. Çünkü Sovyet edebiyatında kitle edebiyatının yaygınlaştırılması ve popülerleştirilmesi için piyasa girişimleri görülmez. Bu, kitle edebiyatının ilke olarak kültürel alandan çıkarılmasına yol açmaz ancak özellikleri temelden değişir, ideolojik olarak koşullandırılmış bir ürüne dönüşür. Çünkü SSCB’de ticari eğlence edebiyatına karşı oldukça olumsuz bir tutum hâkimdir. Bu yazın türü, Batı’nın kalitesiz bir kültürel çıktısı olarak ele alınır. Öyle ki dönemde böylesi bir edebiyatın varlığı üzerine tartışmak dahi yersiz bulunur. Sovyet insanı, dinlenme ve eğlence anlamında da her daim “özel” kabul edilir ve yönetime göre insanlığın eğlendirildiği, bir diğer ifadeyle “dikkatinin dağıtıldığı” edebiyata ihtiyaç yoktur. Zira Sovyet iktidarının ilk döneminde ana görevlerden biri, komünizmin kurucularının yüksek ilkeleri hakkında kitleler arasında fikirler oluşturmaktır, bu nedenle edebiyatta çok çeşitli sosyal ve kültürel içerik yoktur. Korku, erotik gibi bazı türden tematik modeller tamamen ortadan kaldırılır, diğer yazın şekilleri son derece tanınabilir şemalara, ideolojik nesirlere indirgenir. Batı formülleri, kültürde var olan gerilimi ortadan kaldırmak, Sovyet koşullarında oluşan ve Sovyet kültürünün normlarını takip eden okur kitlesinin ihtiyaçlarını karşılamak için Sovyet edebî geleneğine uyarlanır (Цветкова, 2016: 130-131). Rus sosyolog ve edebiyat bilimci A. Reytblat’a göre, aşağıdaki özellikler Sovyet kitle edebiyatının ana özellikleridir:

- * “Ahlaki mükemmellik” hedefine hizmet etmek, bu doğrultuda Batı’da son derece başarılı ve etkili olan yazın türleri dışlanır;
- * Sovyet yazarları piyasa koşullarına göre hareket etmezler ve bu nedenle dış çekicilik ve abartılı anlaşılabilirlik peşinde koşmaya zorlanmazlar;
- * Sovyet kitle yazın türleri, Batılı okuyucuya yabancı bir ahlaki yapı tarafından desteklenir. (Рейтблат, 2006).

Batı edebiyat biliminde kitle edebiyatıyla ilgili olarak “önemsiz”, “kalıplaşmış (formül)”, “paraliterature”, “popüler edebiyat” terimleri kullanılır (Черняк, 2013: 5-8). Kitle edebiyatının niteliklerine ayrıntılı bir şekilde bakıldığında, çoğunlukla ticari amaçla kaleme alınmalarından eserlerin kapakları renkli ve ilgi çekicidir. Bu yazın türünde insanın günlük yaşamının rutininde yoksun kaldığı duygularını uyandıran konularıyla talep gören best-seller (en çok satan) eserler, birçok dile çevrilir ve söz konusu yayımların dünya çapındaki satış oranları da bir hayli yüksektir (Кудрявцева, 2019: 379). Kitle edebiyatı herkese açık, üst üste basımı yapılan, tipik, kalıplaşmış, eğlenceli ve sürükleyicidir. Kitle edebiyatının dili, modern okuyucu için gayet anlaşılırdır, çünkü eserler yoğunlukla neolojizm, argo, konuşma dili ifadeleri ve duygusal olarak renklendirilmiş kelime dağarcığı içerir. Bu eserler, karmaşık sosyal ve ahlaki sorunları ortaya çıkarmaz, ancak rahatlık ve güven duygusu yaratarak okuyucuyu günlük endişelerden uzaklaştırır. Bu yazın türünün genel tipolojik özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür: hafifleştirilmiş çatışma, iyi bilinen olay örgülerinin ve imgelerin çoğaltılması, yeni dünya görüşü tasavvurlarının ve

fikirlerinin kitle okuyucusu tarafından anlaşılabilir bir dile “çevrilmesi”, ifadenin açıklığı ve didaktik yönelimi (Лидергос, 2019: 98).

Kitle edebiyatı, iddiasız, sanatsal açıdan zengin olmayan, gelişmiş okuma zevki gerektirmeyen, bağımsız düşünmek istemeyen veya düşünemeyen okur topluluğu için tasarlanmış popüler eserlerin bütününe verilen addır. Anlaşılabilirliğin, tanıdık kahramanların, tipik olayların ve popüler türlerin ana ölçütleri olduğu kitle edebiyatı, adrese odaklı, bir diğer ifadeyle belirli yaş ve sosyal gruplarını merkeze alan, onların beklentilerini karşılayan bir yazın türüdür (Албутова, 2021: 10). Kitle edebiyatında en çok satan eserlerin güncel kalmasının başat koşulu, akılda yer edebilmesidir. Okuyucu renkli resimler, ince entrikalar, basit ifadeler ile cezbedilerek bunun gerçek edebiyat olduğuna içtenlikle inanır (Цветкова, 2016: 128-130). Geniş bir insan yelpazesi arasında kitle edebiyatının tercih edilmesi, içerisinde tanımlanan toplumsal gerçekliklerin ve eğilimlerin en üst düzeydeki güncelliği ile açıklanmaktadır. Çünkü bu metinler belirli bir dönemin günlük, gündelik ve dilsel özelliklerini bariz bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bu nedenle, metnin alıcısının ana karakterlerle kendini ilişkilendirmesi kolay olur ve yazarın üslubu onu yormaz. Kitle edebiyatındaki asıl sorun tam anlamıyla burada ortaya çıkar. Çünkü söz konusu yazın türünde ne derece ticari başarıya odaklanılırsa o kadar çok yazarın rolü ve konumu zayıflar ve özellikle kitlelerin talepleri eserin biçimini, içeriğini, hatta tasarımını belirler. Böylelikle kitle edebiyatının poetikası sert bir şekilde düzenlenir ve hazır anlatı blokları ile klişe üslupların kolajlanması yoluyla şekillenir. Olay örgüsü şemaları ve motifler, eserin türüne göre tekrarlanır ve formüle olur (Погорелова, 2019: 25-28).

Ünlü sanatçıların, gazetecilerin, TV sunucularının vb. kaderi hakkında medya araçları tarafından çoğaltılan hikâyeler, kitle edebiyatının temelini oluşturur. Ancak bu yazın türünün pek çok çeşitlenmesinde her daim kullanılan ifade aynıdır: “*Tüm karakterler ve olaylar hayal ürünüdür. Gerçek kişi ve olaylarla herhangi bir benzerlik tamamen tesadüfidir.*” Böyle bir açıklama, yalnızca hikâyenin olay örgüsünün gerçek siyasi veya sosyal olaylarla bağlantılı olması durumunda anlamlı hale gelir. Kitle edebiyatının önemli bir özelliği, eskapizmi, gerçeklikten bir diğerine gidişi, iyiliğin ve gücün kazandığı daha rahat bir dünyaya kaçışı resmetmesidir. Zira okurun kitle edebiyatına olan tutkusunun nedenleri hakkında kendisine yöneltilen soruya verdiği en yaygın yanıtının, “dikkatimi dağıtmak, rahatlamak, endişelerden uzaklaşmak istiyorum vb.” olması tesadüfî değildir. SSCB’nin dağılmasının ardından (1991) sansürden ve ideolojik düzenden kurtuluşla gelen rahatlık, kitle edebiyatında yalnızca ticari değil, aynı zamanda sosyal düzen ile de yer değiştirir. Artık Sovyet çağının hegemonyası son bulmuş, yerine kitle okuyucusunun piyasa nizamı gelmiştir (Черняк, 2008: 4).

Kitle edebiyatının bir başka özelliği de bu yazın türünün yazarı, pazar tarafından talep görmek istiyorsa pratik olarak eserlerini serileştirmeye “mahkûm” olmayı kabul etmelidir. Yalnızca bir seri kahramanın (bir araştırmacı, bir dedektif, bir dedektif yazar, hatta bir suçlu) varlığı, bir yandan kahramanı eski bir tanıdığı olarak görmeye başlayan okuyucuyu cezbederken, diğer yandan da tekniklerin tekrarı, sürekli karakterlerin aşınması ve yıpranması gibi unsurlar bağlamında yapının kalitesini düşürür. Görüldüğü üzere kitle edebiyatı pazarında hâkim olan büyük rekabet, yazarın doğrudan okuyucusunu aramasını zorunlu kılar. Ancak araştırmacı Çernyak’a göre kitle edebiyatı metinlerinin ulaşılabilirliği, klişeliği ve anlık oluşu çok ciddi bir tehlikedir. Çünkü yalnızca bu tür edebiyatı okumayı seçen bir okuyucu, kültürle, tarihle, büyük edebiyatla diyalogunu tamamen kaybetmeye mahkûmdur (Черняк, 2008: 4-9).

Olumsuz niteliklerinin yanı sıra kitle edebiyatının pozitif yanları da bulunmaktadır. Kitle edebiyatı, okuyucunun bilincine iyinin kötülüğe karşı zaferine dair sarsılmaz bir inanç

yerleştirerek yeryüzündeki kaosun üstesinden gelmeye çalışır. Kitle edebiyatı, farklı gruplar arasındaki gerilim seviyesini azaltabilir, bireysel anarşi ile kolektivist düzen ideali arasındaki çelişkileri uyumlu hale getirebilir. Son olarak kitle edebiyatı okuyucunun, toplumun içinden geçtiği kritik çağda son derece önemli olan, görünüşte sarsılmaz geleneklerdeki keskin değişime ve yeni değerler sisteminin ortaya çıkışına daha kolay uyum sağlamasına yardımcı olur. Aynı zamanda kültürel ve sosyal bir fenomen olarak kitle edebiyatı, oldukça esnekler. En dipten estetik elitizme kadar okuyucunun beklentilerinin tamamını dikkate alır. Başka bir yenilik ön plana çıkararak moda olduğunda, kitle edebiyatı onunla kolayca eşleşebilir. Bu anlamda araştırmacı Strukova'ya göre kitle edebiyatı, "her formu doldurabilen su" gibidir (Струкова, 2017: 114-116). Klasik edebiyata karşı olan kitle edebiyatı türleri arasında dedektif, polisiye, macera romanı ve onun bir varyasyonu olarak aksiyon filmi, bilim kurgu ve fantezi, bilim kurgu ve casus romanı unsurlarını birleştiren teknolojik gerilim romanı, kadın romanı, tarihsel roman, çocuklar için şiirlerin ve masalların yanı sıra gençler için macera hikâyeleri, popüler şarkıların metinleri vb. yer alır (Ковалева, 2021: 89). Bu türler aracılığıyla modern dönem insanı, günlük yaşamın kaosundan kaçarak bulduğu güvenli bir limanda eğlenirken aynı zamanda toplumda güncel olan sorunlara da fantastik ve kurgusal olarak yakından bakma imkânı bulabilir. Zira bu çalışmada, XXI. yüzyıl Rus toplumunda modernleşme ile gelen toplumsal değişim, kitle edebiyatı türlerinden dedektif edebiyatı aracılığıyla verileceğinden bir sonraki bölümde söz konusu yazın türünün ortaya çıkışından, edebiyatta gelişiminden ve niteliklerinden bahsedilecektir.

2. Suç Olgusunu Mercekten Yazmak: Dedektif Edebiyatı

Dedektif edebiyat*, iyi ve kötü çatışmasına dayanan, iyiliğin zaferi ile çözülen özel bir olay örgüsüne sahip sanat eserine verilen addır. Dedektif, maceralı bir kurgu temelinde ortaya çıkar, ancak temelde farklı bir çelişkiyi sahnelemek ve sonuca ulaştırmak için geleneksel yöntemleri kullanır (Николаев, 2003: 221). Dedektif, gizemli bir olayın soruşturulma sürecini anlatan bir edebi türdür ve amacı, içinde bulunulan koşulları açıklığa kavuşturmak ve var olan gizemin üzerindeki sis perdesini kaldırmaktır. Dedektif, diğer edebiyat türleri gibi tipik kahramanlara sahiptir. Bu bir dedektif, bir suçlu, bir mağdur, bir tanık, bir dedektif yardımcısı, bir şüpheli ve bir anlatıcıdır. Klasik bir dedektif romanda, tüm karakterler aynı anda tanınır: dedektif bir suçlu arar, gerçekleri karşılaştırır, böylece okuyucu daha başlangıçta karakterler ile tanışır. Fakat suçlu eserin ancak sonunda ortaya çıkar. Bu, hızlı bir şekilde gerçekleşir, okuyucunun önünde yaşanan tüm olaylar canlanır (Муханова, 2022: 92). Berna Moran, dedektif edebiyatın özelliklerini şu şekilde sıralar: çözümlenmesi imkânsız görülen bir cinayet; aleyhine olan deliller nedeniyle haksız yere suçlanan bir zanlı; polisin sorgulamayı beceriksiz ve yanlış bir biçimde yürütmesi; zeki ve kabiliyetli bir dedektif; olayı ve çözümünü okuyucuya anlatan, dedektifin hayranı bir dostu; inandırıcılığı güçlü olmayan kanıtların göz önünde bulundurulmaması gerektiği yönündeki önerme (Moran, 1994: 106-107).

* Edward Quinn'in (1932: 120) *Edebî ve Tematik Terimler Sözlüğü*'nde (*A Dictionary of Literary and Thematic Terms*) geçtiği üzere dedektif hikâyesi, bir suçun veya bir dizi suçun, amatör ya da profesyonel bir dedektif ve eğer profesyonelse, bir polis veya bir "özel dedektif" tarafından çözüldüğü kurgu türüne verilen addır. Bu tanımdan hareketle, suç çözümlenmesinin yer aldığı söz konusu eserler için her daim "konusu polisin ilgilendiği alanlardan olan" şeklinde açıklanan "polisiye" ifadesini kullanmak doğru değildir. Zira ortada daima belirgin bir adli suç olmayabilmeyle birlikte (bir kişi hakkında bilgi toplama gibi) profesyonel ve herhangi bir kuruma bağlı olmayan özerk kişiler de bu görevi üstlenebilmektedir. Nitekim benzer temalı edebiyat eserlerinin başkahramanları da genel anlamda bu türdür. Bu düşünceden yola çıkıldığında, polisiye edebiyatı dedektif edebiyatının bir türü olarak kabul ederek bu çalışmada, araştırmalardaki genel kanının aksine polisiye edebiyat yerine şiir, kısa öykü, uzun öykü ve romanı bütünüyle içerisinde barındıran "dedektif edebiyat", "dedektif nesir" ya da "dedektif yazın türü" tabirlerini kullanmak uygun bulunmuştur.

Üçgül ve Aktaş'a göre (2006: 80-81), dedektif nesrinin kökeni çok eski bir tarihe dayanır. Dedektif nesrin temalarına ve bu yazın türünün unsurlarına, hem eski çağların edebî kaynaklarında hem de İncil metinlerinde yer yer rastlamak mümkündür. Belçikalı yazar ve kuramcı E. Mandel, bu yazın türünün dünya edebiyatında yükselişinin XIX. yüzyıla dayandığını savunur. Mandel'in düzensizliğin giderilmesi, düzenin tekrar formunu kaybetmesi, rasyonelliğin yerine irrasyonelliğin geçmesi, irrasyonel alaşağı oluşun ardından rasyonelliğin yeniden sağlanması olarak tanımladığı dedektif nesrinin ortaya çıkış etmenlerinden biri olarak sanayi devrimi görülür. Endüstri devrimi olarak da adlandırılan sanayi devriminden sonra İngiltere'de özellikle XIX. yüzyılın ortalarında kentlere doğru göçe paralel olarak topraktan ziyade para ve taşınır mülkiyet değer kazanır. Bu nedenle soylu İngiliz için önemli olan, her şeyden önce malını korumak olur. Bununla eş zamanlı şekilde yazınsal alanda suç üzerine yoğunlaşan edebiyat anlayışı yaygınlaşmaya başlar (Önen, 2018:140-141). XX. yüzyıla birlikte dünya edebiyatında gerçek anlamda zirveye çıkan dedektif nesri, gün geçtikçe daha geniş bir şekilde sanat dünyasında ağırlık kazanırken, aynı zamanda farklı bir okuyucu kitlesini kendi etrafında toplamayı başarır. Oldukça popüler olan bu yazın türü, toplumsal değişime anında tepki verir ve hızla gelişir. Önceleri son derece klasik niteliklere sahip olan dedektif nesir, XX. yüzyılın sonlarına doğru çok daha çeşitli formlarda okurun karşısına çıkar (Георгинова, 2018: 2-3). Bu noktada dedektif yazın türünü kendi içerisinde çeşitli sınıflara ayırmak mümkündür: kapalı tip dedektif (klasik veya entelektüel dedektif); casus dedektif; siyasi dedektif; polisiye dedektif; ironik dedektif vb. (Николаев, 2003: 221). Dedektif nesir, dünyanın pek çok edebiyatında inişli çıkışlı bir gelişim gösterirken türde öncü eserler veren yazarlar arasında E. Poe, O. de Balzac, C. Dickens, R.-L. Stevenson ve özellikle W. Collins ve A. Conan Doyle, Jules Verne, Mine Reed, Mark Twain, G. Chesterton, K. Capek, G. Green, W. Faulkner, C. Snow, F. Dürrenmatt gibi isimleri saymak mümkündür (Бегимкулова, 2017: 695-696).

Dedektif nesrinin Rus topraklarındaki tarihi, Prof. Dr. Yevgeniy Jarinov'un, Rus kültür dergisine *Rus Edebiyatında Dedektif Türü Nasıl Ortaya Çıktı?* sorusuna verdiği cevapla ayrıntılı bir şekilde açıklığa kavuşur. Jarinov'a göre dedektif nesri, ilk olarak XIX. yüzyılın ikinci yarısında 1866 yılında serfliğin kaldırılmasının ardından Çar II. Aleksandr'ın adli olanlar da dâhil olmak üzere gerçekleştirdiği bir dizi reform ile gerçek anlamda gelişim yolculuğuna başlar. Bu yargı reformu, halkın suç yaşamına olan ilgisini artırır, suçluların yargılanmaları, insanların dikkatle takip ettiği süreçler olur. Dönemdeki gazeteler ve dergiler, mahkeme duruşmalarından suç öyküleri ve makaleler yayımlamaya başlar. Ülkede oldukça popüler olan bu türden denemeler, büyük Rus yazarlarının da sıklıkla başvurduğu kaynaklar olurlar. Dedektif türünün dünya edebiyatındaki atası, Edgar Allan Poe ve önemli eseri *Morgue Sokağı Cinayeti*'dir (*The Murders in the Rue Morgue*). Poe, Amerika'da Romantizminin en parlak döneminde bu eserini kaleme alır ve bu nedenle onun dedektif nesri, doğası gereği romantiktir.* Rusya'da ise XIX. yüzyıldaki edebiyat arenasında tamamıyla realizm hâkimdir. Romantizm, Protestanlıktan kaynağını alırken, Rus realizmi ise tamamen Ortodoksluğa tekabül eder ve Ortodoksluk ile Protestanlığın etiği birbiriyle bütünüyle uyumsuzdur. Burada ciddi bir çelişki ön plana çıkar. Klasik dedektif türünü geliştiren Edgar Allan Poe, cinayetin estetiğinin bir parçası haline geldiğini varsayar. Basit bir matematiksel hesaplamadan yola çıkarak her dedektifin üç önemli bilinmeyene cevap aradığını savunur: *Kim öldürdü?, Nasıl öldürdü?, Neden öldürdü?*. Rus mantalitesinde bir soruna çözüm ararken suçun

* Jarinov'un bu görüşü, Batılı araştırmacılar tarafından da desteklenmektedir. Örneğin Grant Brain, 2014 yılında yayımlanan makalesinde Poe'nun söz konusu eserindeki romantik ipuçlarını detaylı bir şekilde ele alır (Ayrıntılı bilgi için bkz: Bain, G. (2014). Murder, Spelled O-U-R- A-N-G-U-T - A-N : Poe and the Retreating Horizon of the Polymath, The Johns Hopkins University Press: *The CEA Critic*, 76 (3), 320-326).

estetik açıdan açıklanması fikri kabul edilemez bir durumdur. Realizm çağında Rusya, bunu bir tür günah olarak kabul eder ve bu nedenle Rus topraklarında dedektif nesrinin formu tamamen farklı bir görünüm kazanır. Örneğin, Fyodor Dostoyevski'nin Edgar Allan Poe'yu takip ettiği ve *Novoye Vremya* dergisinde *Kara Kedi (The Black Cat)* hikâyesi hakkında övgü dolu makaleler yazmasından, yazarın dedektif türünden haberdar olduğu açıktır. Nitekim bu durum, Dostoyevski'nin büyük romanı *Suç ve Ceza'nın (Преступление и наказание)* bir dereceye kadar dedektif türünün unsurlarını içerisinde barındırmasıyla açıklanabilir. Ancak *Suç ve Ceza*, bütünüyle bir dedektif öyküsü değildir, daha çok bir yargı denemesi, dolayısıyla yargı reformunun bir yankısıdır. Okur, Dostoyevski'nin eserindeki cinayeti gazeteden okuduğunu ve onu bir Hristiyan romanına dönüştürdüğü hissine kapılır. Zira Dostoyevski'nin eserlerinde gazete haberlerinden olayları kullandığı araştırmacılar tarafından doğrulanan bir gerçektir. *Ecinniler (Бесы)* romanında Neçayev'in sansasyonel davasına, *Karamazov Kardeşler'de (Братья Карамазовы)* de yine bir mahkeme davasına yer verdiği bilinir. XIX. yüzyılda Rusya'da geniş çaplı ün salan, davalarını denemelerinde kaleme alan avukat Anatoli Koni, önde gelen Rus yazarı Lev Tolstoy'un yakın arkadaşıdır. Tolstoy, Koni'nin çeşitli davalar ve adaletsizlikler hakkındaki hikâyelerinin çoğunu bilir. Bu olaylardan biri, yazara *Diriliş (Воскресение)* romanını yazmasında esin kaynağı olur. Romanın, Katyuşa Maslova'nın haksız yere suçlandığı tüccar Smelkov'un öldürülmesi konusu bağlamında dedektif nesrin unsurlarını içerdiği görülmektedir. Mahkeme davalarının anlatıldığı denemelere, *Moskova ve Moskovalılar (Москва и москвичи)* eseriyle yazar Vladimir Gilyarovskiy, *Moskova Sırları (Московские тайны)* adlı yapıtıyla M. M. Maksimova, kürek cezasına çarptırılanların yaşamları konusundaki kısa öyküleriyle Vlas Doroşenko, Aleksandr Kuprin, Anton Çehov ve daha pek çok klasik dönem yazarı yönelir. Anıları adli deneme türünde sayısız edebiyat eserinin temeli olan, Sankt Petersburg dedektif polisliğinin ilk başkanı İvan Putilin'in "Rus Sherlock Holmes" imgesi dahi bu dönemde ortaya çıkar (Жаринов, t. y.).

1868-1874 yılları arasında Rusça'ya Fransız dedektif yazarı E. Gaboriau'un pek çok romanının çevrilmesiyle dedektif nesrinin ülkedeki gelişimi hızlanır. Hatta yazarın bazı kitapları, dönemde pek rastlanmadığı üzere üst üste yeniden basılır. İngiltere'de yayımlanmasından kısa bir süre sonra W. Collins'in *Beyazlı Kadın (Woman in White)* ve *Aytaşı (The Moonstone)* adlı eserleri Rusçaya çevrilir. 1870'lerde dedektif türünde ilk yerli romanlar kendisini gösterir. Her ne kadar suç teması, yasaların ihlali konusu her daim Rus okurunu endişelendirse de yukarıda da anlatıldığı gibi halkın mahkeme davalarına ilgili ve aşına olması, Batı edebiyatından eserlerin de çevrilmesi gibi faktörler ışığında yerli bir suç romanının ortaya çıkması için ülkede zemin çoktan hazır. Nitekim bahsedildiği gibi bu zamana dek yalnızca dedektifler ve suçlular hakkında deneme kitapları bulunsa da 1872, Rus dedektif nesrinin "doğum" yılı olarak kabul edilir. Söz konusu yılda, N. P. Timofeyev'in *Dedektifin Notları (Записки следователя)* eserinin yanı sıra adli davaların soruşturulma sürecini anlatan üç önemli çalışma daha Rus okuru ile buluşur: N. D. Ahşarumov'un *Sudaki Sonlar (Концы в воду)*, S. A. Panova'nın Petersburg'da ayrı basımlar halinde çıkan eseri *Medveditsa Köyündeki Cinayet (Убийство в деревне Медведице)* ve A. A. Şklyarevskiy'in *Dedektifin Öyküleri (Рассказы следователя)*. Şklyarevskiy, ilerleyen süreçte yalnızca dedektif türünde kitaplar yazar ve hatta bu nedenle "Rus Gaboriau" olarak adlandırılır. Dönemde dedektif türüne yönelen okuyucu kitlesi ağırlıklı olarak kasaba halkı, küçük memurlardan, genç tüccarlardan, değirmencilerden ve zanaatkârlardan oluşan "orta" tabakadır. Rus dedektif eserlerinde vurgu genellikle olay örgüsünde değil, suç hikâyesinin psikolojik tarafındadır. Batılı eserlerden farklı olarak Rus dedektifinde kural olarak odak nokta, dedektif ve

soruşturma süreci değil, suçlunun yaşadıkları ve onu suçu işlemeye iten sebeplerdir (Рейтблат, t. y.).

XX. yüzyılın başlangıcında Rus edebiyatında dedektif nesrin gelişiminde yeni bir döneme girilir. Bunun başlıca sebebi, 1902-1903 yıllarında İskoçyalı yazar Sir Arthur Conan Doyle'ın hayali dedektif kahramanı Sherlock Holmes'a olan hayranlığın Rus okurunun arasında yaygınlık göstermesidir. Ancak A. İ. Kuprin, M. A. Kuzmin, N. N. Breşko-Breşkovskiy, İ. D. Putilin, P. Nikitin gibi dönem yazarları söz konusu edebiyat türünde yazdıklarını gizlemeye çalışarak anonim ya da takma adlarla dedektif eserler kaleme alırlar. Bu nedenle yüzyılın ikinci yarısına kadar Rusya'da dedektif nesir hem edebî hem de okur arenasında belirli ölçütler çerçevesinde yer bulur. Ancak bu zamana kadar söz konusu yazın türüne ait ürünlerin yaratılması ve dağıtılması için mekanizmalar oluşturulur ve bu tür için bir okuyucu kitlesi yavaş yavaş oluşur (Рейтблат, t. y.). XX. yüzyılın ikinci yarısında ağırlıklı olarak Rusya'da yükselişe geçen dedektif yazın türünün popüler olması çeşitli nedenlerle açıklanabilmektedir. Bunlardan ilki, okuyucunun günlük yaşama alternatif olarak kurgusal dünyaya olan ilgisi, onu günlük yaşamla karşılaştırma arzusudur. İkinci olarak dedektif roman olumlu bir gerilim kaynağıdır, okurken yaşanan duygular kişisel yaşamı etkilemez aksine okuyucuda pozitif izlenimler uyandırır. Üçüncüsü, dedektiflik adalet duygusunu tatmin etme girişimi olarak adlandırılabilir. Adalet için savaşan kahraman, modern dünyada izinden gidilecek bir örnektir (Алиция, 2019). Fakat söz konusu döneme bakıldığında, Rus dedektif eserlerinin yazarlarının ağırlıklı olarak erkekler olduğu ve muhataplarının da yoğunlukla erkek okuyucular olduğu görülür. B. Akunin'in *Azazel (Азazel)*, *Pelagia Ve Beyaz Bulldog (Пелагия и белый бульдог)*; K. Obratsov'un *Kırmızı Zincirler (Красные цепи)*; Ya. Vagner'in *Saklanmayan Kişi. Bir Şirketin Tarihi (Кто не спрятался. История одной компании)*; R. Kanuşkin'in *Telefon Operatörü (Телефонист)*; N. Sveçin'in *Dedektifin Günlükleri (Хроники сыска)*; A. Molçanov'un *Gazeteci (Газетчик)* eserleri vb. bunlardan bazılarıdır. XX. yüzyılın son dönemine doğru Rusya'da dedektif nesir türüne "kadın dedektif" yazın anlayışı damga vurur. Yakın zamana kadar dünya sahnesindeki A. Christie, D. Sayers, P. Highsmith, Nyo Marsh, E. Peter, İ. Khmelevskaya gibi temsilcilerin yapıtları, çeviriler yardımıyla "kadın dedektif" eserleri arasında yerli okuyucu tarafından benimsenir. Bunun sonucunda Rusya'da bahsi geçen yazarların izdüşümleri olarak A. Marinina, D. Dontsova, Ye. Topilskaya, T. Ustinova, T. Polyakova, G. Kulikova Ye. Yakovleva vb. isimler ön plana çıkar. Bu yazarların kitapları okuyucular arasında çok popüler olur, bu da eleştirmenleri ve edebiyat eleştirmenlerini "kadın dedektif eserleri" olgusu üzerinde tartışmaya yöneltir (Доронина, 2007: 189). Rusya'da 1990'ların ortalarından itibaren şekillenmeye başlayan kadın dedektif eserleri, yoğunlukla şu çeşitlemeler altında ağırlık gösterir: ironik dedektif, polisiye roman, gotik dedektif, retrodedektif vd. Tam anlamıyla bu dönemde Rus yazınına ilk kadın dedektif eser kazandıran ve "Aleksandra Marinina" takma adı ile yayın yapan Marina Alekseyeva çıkar (Алиция, 2019).

3. "Rus Agatha Christie"si Aleksandra Marinina

1957 yılında Lvov'da dünyaya gelen Marina Anatolyevna Alekseyeva, 1979'da Moskova Devlet Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olur ve SSCB İçişleri Bakanlığı Akademisi'nde göreve alınır. Hizmet kariyerine laboratuvar asistanı olarak başlar, 1980 yılında araştırmacı pozisyonuna atanır, milis teğmen rütbesini alır. Zihinsel anomalileri olan suçlunun kişilik araştırmalarıyla ilgilenir. Doktorasını tamamlamasının ardından suç analizine ve tahminine yönelik incelemeler yürütür. Birleşmiş Milletler Roma Bölgeler Arası Suç ve Adalet Araştırma Enstitüsü (UNICRI) tarafından yayımlanan *Moskova'da Suç ve Suçun Önlenmesi (Crime and Crime Prevention in*

Moscow) monografisi de dâhil olmak üzere 30'dan fazla bilimsel makalenin sahibidir. 1998 yılında polis yarbay rütbesiyle emekli olur (Васильевых, 2017: 17).

XXI. yüzyıl Rus dedektif edebiyatının önde gelen isimlerinden Marina Anatolyevna Alekseyeva'ya, zengin yaşamsal ve çağdaş zamanın suç tarafını ilk elden görebildiği meslekî deneyiminin büyük ölçüde yardımcı olduğu su götürmez bir gerçektir. Bu durum, emekliye ayrıldıktan sonra yoğunlaştığı edebiyat yaşamında en canlı şekilde yansımaları bulur. Marina Alekseyeva, yazınsal kariyerine ilk olarak 1991 yılında Aleksandr Gorkin ile ortaklaşa yazdığı ve 1992 yılında *Militsiya* dergisinde “Aleksandra Marinina” takma adı altında *Altı Kanatlı Serafım* (*Шестикрылый Серафим*) adlı dedektif hikâyesinin yayımlanmasıyla başlar. Eserin yankı uyandırmasının ardından Marinina, sanat yaşamına yalnız başına devam etme kararı alır. 1992 yılında Rus okurunun ilk kez ünlü kadın dedektif kahramanı Anastasya Kamenskaya ile tanıştığı *Şartların Olgunlaşması* (*Стечение обстоятельств*) adlı uzun öyküsünü kaleme alır. 1993-1994 yıllarında Kamenskaya konusundaki dedektif öyküsünün devamı olan *Yabancı Alanda Oyun* (*Игра на чужом поле*) ve *Çalıntı Rüya* (*Украденный сон*) eserlerini yazar. Rus polislerinin operasyonel çalışmalarını gözler önüne serdiği *Yabancı Alanda Oyun* ve bir diğer eseri *Ölüm Uğruna Ölüm* (*Смерть ради смерти*) için önemli edebiyat ödülleri kazanır (Шилина, 2020: 288-289). 2009 yılında Marinina'nın, *Sonsuzluktan Bakış* (*Взгляд из вечности*) - *İyi Niyetler* (*Благие намерения*) başlığı altında aile romanları üçlemesinin ilk cildi yayımlanır. 2009 yılında Rusya Kamuoyu Araştırmaları Merkezi sonuçlarına göre, Darya Dontsova ve Boris Akunin'den sonra “yılın en iyi yazarı” unvanını alan üçüncü yazar olur. 2012 yılında, iki ciltlik dedektif romanı *Vadide Kaplan Dövüşü* (*Бой тигров в долине*), *Yılın En Çok Satanları* adaylığında elektronik kitaplar alanında Rus edebiyat ödülüne layık görülür (Васильевых, 2017: 18-19). Marinina'nın çalışmaları yalnızca okuyucu arasında değil, aynı zamanda izleyiciler arasında da büyük bir başarı yakalar. 1999 yılında yazarın roman serilerinden hareketle ilk kez *Kamenskaya* (*Каменская*) adıyla ekranlarda dizisi kendisini gösterir (Шилина, 2020: 288-289).

Aleksandra Marinina'nın tüm eserleri modernite ile ayırt edilir. Marina, çalışmalarının tamamında bugünün gerçeklerine yer verir. Okuyucu romanlarda olup bitenleri gerçekmiş gibi algılar. Eserlerinde yer alan gerçekler, yalnızca polisiye entrika değil, aynı zamanda siyasi ve psikolojik bir olgu olarak da değerlendirilir. İşlenen tüm suçlar, kuralen bireyin kişilik gelişiminin zorlu iç ve dış çelişkilerinin bir sonucudur. Bir işadama, bir politikacı, hatta bir dedektif bile onun eserlerinde suç işleyebilir ve sadece vicdanı temiz bir kişi bu suçu çözebilir. Marinina, karakterlerin kaderini, eylemlerini ve davranışlarını inceleyerek daima güncel soruların cevaplarını bulmaya çalışır. Dedektif romanları, içlerindeki gizemin açığa kavuşmasının genellikle ikinci plana itilmesi açısından alışılmış klasik dedektif hikâyelerinden farklıdır. Yazarın romanları, genel anlamda kadın başkahramanın her olayı özenle analiz etmesi ve yaşananları “parçalara ayırmaya” çalışması nedeniyle analitik dedektif türe daha çok yakındır. Marinina'nın sanatına bakıldığında, dedektif nesrinde polisiye, suç ve aşk romanlarının birleştiği görülür. Eserlerinin merkezinde psikolojik ve sosyal çatışmalara dayalı çarpık bir entrika yer alır. Bu nedenle Marinina'nın dedektif eserlerini, Sovyet sonrası gerçeklik içerisinde kendine özgü türsel niteliklere sahip yapıtlar olarak ele almak mümkündür (Шилина, 2020: 288-289).

Amerika'nın öncü dedektif kadın yazarlarından Agatha Christie'ye gerek üslup gerekse popülerlik açısından çok benzemesinden dolayı “Rus Agatha Christie”si ve “Rus dedektifinin kraliçesi” olarak adlandırılan Aleksandra Marinina'nın eserleri, uzun yıllar boyunca en çok satanlar listesinde üst sıralarda yer alır. Çalışmalarının kahramanları çoğunlukla çağdaş okurun günlük yaşamda sıklıkla karşılaştığı sorunlarla mücadele eden tüccarlar, çiçek ve gazete satıcıları,

işçiler, öğretmenler, doktorlar, eski Sovyet aydınları olur. Aleksandra Marinina'nın dedektif nesri dışında kaleme aldığı eserleri de yok değildir. Yoğunlukla bu türden yapıtlarından yorulduğu dönemlerde örneğin *Bilen Biri (Тот, кто знает)* ve *Kilitsiz Kapı (Незапертая дверь)* romanlarıyla farklı türlere yönelmeye çalıştığı anlaşılabilir (Черняк, 2008: 10-11).

Aleksandra Marinina, kahramanlarının davranışları ve eylemleri aracılığıyla hem Rus kültürü hem de sıradan her insan için güncel olan sorulara cevaplar bulmaya çalışır: *Etrafta zorbalık, yalan, alçaklık, sadakatsizlik varken haysiyeti, edebi, dürüstlüğü korumaya gerek var mı? Küçük bir maaş uğruna çok çalışmaya, çoğu zaman sağlığı ve hayatı riske atmaya değer mi?* Yazar, bu sorulara hem röportajlarında hem de karakterlerinin ağzından olumlu cevaplar verir (Трофимова, 2002). Rus kadın dedektif nesrine büyük ölçüde yön veren ve eserlerinde modern dönemin sorunlarına derinden bir şekilde yer veren yazarlardan Aleksandra Marinina'nın sanatında *Kurbanın Adı: Hiç Kimse (Имя потерпевшего – никто)* adlı uzun öyküsü önemli bir yere sahiptir. Yaşlı bir kadının, eski gelinin ve eşinin cinayetlerinin incelendiği eserde Marinina, XX. yüzyılın sonunda en ciddi ve yaygın suç türlerinden biri olan apartmanların yasadışı özelleştirilmesi konusunu geliştirir (Муканова, 2022: 93). Bir cinayet etrafında dönen suç olgusuna başarılı bir kadın dedektifin merceğinden bakan yazar, yaşanan olaylardaki küçük noktaları büyütür ve edebiyat okuruna toplumsal yaşamdaki çarpıklıkları sunar ve böylelikle bir cinayetten öte insanın geldiği son dönemde suçlu bulunduğu milenyum çağına eleştirilerde bulunur. Aleksandra Marinina'nın bir dedektif gibi çağdaş yaşamın sınırlarında iz sürüşü, sıradaki bölümde de ayrıntılı bir şekilde ele alınacağı üzere modern dönem Rus toplumundaki sayısız kurbanı bedeninde cisimleştiren bir kahraman üzerinden örneklendirilecektir.

4. Çağdaş Toplumda Büzüşen Bir Kurban: Sergey Surikov

Modern dönem Rusya'sının da içinde olduğu post-endüstriyel (bilgi) toplumlarda, insanların iletişim araçlarında büyük ölçüde çeşitlenme yaşanır: uydu bağlantıları, internet, e-posta, mesajlaşma programları, tanışma siteleri ve uygulamaları, sosyal ağlar, sanal günlükler vb. (Прокофьева, 2020: 416-417). Henüz başlayan bilişim ve bilgisayarlaşma çağı ile bir yandan toplum, insanın ağır fiziksel emekten kurtulduğu, refah seviyesinin yükseldiği ve kendi sanatsal fikirlerini uygulayabilmek için zaman bulabildiği yeni bir modern teknoloji düzeyine ulaşırken, diğer yandan bilgi teknolojilerinin topluma aktif şekilde entegre edilmesi sonucunda sosyal bir özne olarak bireyin gelişimi olumsuz yönde etkilenir. Modern toplumda bilgi ve iletişim teknolojilerinin yükselişinin sayısız faydalı yönü bulursa da sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde bu durumun önemli tahribatlara yol açtığı da görülür. Bunların başında, fiziksel açıdan artık ortak alanlarda buluşamayan insanların giderek daha da yalnızlaşması ve en nihayetinde toplumsal bir parçalanış, adeta dünyadan kopuş gelir (Исаченко, 2018a: 25-26). Bir diğer ifadeyle iletişim yöntemi arttıkça etkileşim düzeyi düşer. Toplumdan soyutlanma duygusu, olumsuz duyguların oluşumunu hızlandırır ve kültürel yıkıma büyük ölçüde katkıda bulunur. Bununla birlikte beliren yabancılaşma, iş gücünün bölünmesi, toplumun yozlaşması, özel mülkiyet gibi durumların yanı sıra değerlerin ve ahlaki ilkelerin deformasyonuna yol açan bilgilerin yayılması da kolaylaşır. Söz konusu götürülerin içerisinde en ciddi boyutta olanı yabancılaşmadır. Bireyin toplumdan yabancılaşmasına, egoist ve bireyci yönelimin oluşumu da eşlik eder. Özne tarafından gerçek "Ben" in kaybı, onu kendi özünden ayırır, kişiliğinin özgünlüğünün yok olmasına sebebiyet verir, onu kendine yabancılaşmaya ve kendini yok etme düşüncelerine sürükler. İnsanın insana yabancılaşması, bireyler arasındaki karşılıklı yükümlülüklerin kaybına zemin hazırlayan ilişkiler krizine sebep olur (Исаченко, 2018b: 67-68). Tam olarak bu durum, toplumda suç unsurlarının artışı da beraberinde getirir. Empati

duygusunun yerini acımasızlığa bıraktığı bu yeni toplum düzeninde insanlar adeta büzüşerek zamanla yok olur. Aleksandra Marinina'nın *Kurbanın Adı: Hiç Kimse* adlı eserinin başkahramanı Sergey Surikov, çağdaş Rus toplumunda sayısı güç geçtikçe daha da çok artan bu insanlara birebir örnek teşkil eder.

Aleksandra Marinina'nın 1996 yılında kaleme aldığı *Kurbanın Adı: Hiç Kimse* adlı eseri, sanatında özel bir yere sahiptir. Eser, dedektif yazın türünün bir çeşitlemesi olan polisiye edebiyatın tüm özelliklerini bünyesinde barındırır. Polisiye dedektif romanlarda ana konu, içinden çıkılması mümkün değilmiş gibi görünen ve polisin araştırdığı gizemli bir cinayettir. Hedef, bu cinayetin çözülmesiye söz konusu süreçte mutlaka suçluyu bulmaya çalışan kişi ya da kişiler vardır. Bu kişi genellikle profesyonel bir dedektiftir. Katili bulmaya, cinayeti çözmeye çalışan dedektif, sorgu esnasında delilleri bir araya getirerek değerlendirir. Elde ettiklerinden yola çıkarak mantık yürütür ve bir çözüme ulaşmaya odaklanır. Nitekim genellikle cinayeti çözer ve suçlu ya da suçlular cezasını çeker (Canatak, 2013: 225). Polisiye dedektif romanda işlenen suçun sosyolojik yönünden ziyade çözümü ile ilgilenilir. Bu nedenle eserde ölüm, melankolik bir pencereden ele alınmaz. E. Mandel'e göre polisiye romanda ölüme, insanın kaderi ya da bir trajedi olarak bakılmaz. Ölüm, bir soruşturma malzemesidir. Tecrübelenen, acı duyulan, korkulan ya da karşısında savaşım verilen bir fenomen olmasından çok teşhir ve analiz edilmesi gereken bir cesete, bir "şeye" dönüşür. Bir diğer deyişle ölüm, "şeyleşir" ve polisiye romanın can damarıdır (Akt: Kırgız, 2019: 59-60).

Aleksandra Marinina'nın sanatına özgü olduğu üzere dedektif türdeki eserleri, çağdaş dönem toplumunu canlı bir şekilde yansıtabilmedeki başarılarıyla ayırt edilir. Nitekim toplamda yedi bölümden oluşan eseri, başkahraman kadın dedektif Tatyana Obraztsova'nın evinde merak uyandırıcı ve olaylara doğrudan giriş yapılan bir günle başlar. İkinci evliliğini gerçekleştirse de Moskova'daki eşinden görevi gereği ayrı olan Tatyana, Petersburg'da eski eşinin kız kardeşi İra Milovanovaya ile sıradan bir yaşam sürmektedir. Eserin daha ilk sahnesinde ikili arasında geçen diyalogdan anlaşıldığı üzere Tatyana, evlendiğinden beri ayrı kaldığı eşinin yanına Moskova'ya taşınma kararını İra'ya bildirir. Ancak hayattaki tek gayesi Tatyana'yı mutlu edip onun iş yükünü azaltmak olan ve bu nedenle kendine özel bir yaşam kurmakta başarılı olamayan İra, bu karara gösterdiği şiddetli bir şekilde tepki gösterir. İki genç kadının yaşamlarının derinliklerine inilen bu bölümde İra, ağabeyinin eski eşiyle eski zamanlardan itibaren güçlü bir bağ kurmuş, zayıf karakterli, Tatyana'nın yaşamındaki rolüne bakıldığında kendi ayakları üzerinde durmaya muktedir ancak istekli ve hevesli olmayan hassas bir karakterdir. İra, Tatyana'nın yaşamında özel bir yere sahiptir. Başarılı bir dedektif olan Tatyana, aynı zamanda iş yaşamındaki deneyimlerini okuyucu ile paylaşan bir roman yazarıdır. Gerek iş yaşamında gerekse yazarlık kariyerinde onun zorlu hayatını kolaylaştıran tek kişi İra'dır. Eserde İra'nın üzerinden Tatyana'nın yaşamı aydınlığa kavuşur.

Dedektiflik bürosundaki görevinden arta kalan zamanlarında yoğun bir şekilde dedektif romanlarını yazan Tatyana'nın bu çalışmalarını kendi adıyla değil de Tatyana Tomilina takma adıyla yayımlamasından kahramanın kişiliğinde Aleksandra Marinina takma adıyla Rusya'da ün salan Marina Anatolyevna Alekseyeva'nın cisimleştiği görülür. Öyle ki kahraman için sarf edilen "hızla ilk beşe girdi, ardından Rusya'daki en iyi dedektif yazarların ilk üçüne girdi" (Маринина, 1996: 11). cümlesinden "Rus dedektifinin kraliçesi" unvanına sahip Marinina birebir doğrulanır. Her ne kadar eski eşinin kız kardeşi İra, onun hem görevini yapması hem de yazarlık yaşamını beslemesi nedeniyle hayatını büyük ölçüde kolaylaştırırsa da ikinci evliliğini yapması ve eşinin Moskova'da olması sebebiyle onun yanına taşınma planı, kahramanın yaşamında beklenmedik

olaylara öncülük edecektir. Başarılı bir dedektif olan Tatyana'nın iş yerinden ayrılma talebi istediği şekilde karşılanmaz. Bu esnada ona verilen bir mahkeme davası, kahramanın yaşamının bir anda değişmesine neden olur. Eserin ana odak noktasını oluşturacak bu dava, Aleksandra Marinina'nın çağdaş dönem Rus toplumuna ışık tutması açısından önemli bir yere sahiptir. Modernleşmeyle gelen sorunsallardan en önemlisi ve hatta birçok suçun kaynağını oluşturan yabancılaşma, bu eserde kilit bir olay üzerinden önemli ölçüde örneklenir. Polisiye dedektif nesir geleneğinde başat bir unsur olduğu üzere eserde bir suç ve bu suçtan yargılanan bir kişi vardır. Suçun eserdeki tanımı, Petersburg'da seksen altı yaşında, kiracısı dışında yanında birlikte yaşadığı kimse olmayan Sofya İllarionovna Bahmetyeva'nın öldürülmesidir. Söz konusu cinayetten yargılanan tek şüpheli ise kiracısı Sergey Surikov'dur. Kendi dairesinde hemen yanı başında bulunan, aynı zamanda bizzat ona ait baltadan kafatasına darbe alarak öldürülen yaşlı kadını bulan komşularının ifadelerinden yola çıkılarak şüpheli bulunan kiracı Sergey, derhal emniyet güçleri tarafından gözaltına alınır. Eserde bu olay anlatılırken bahsi geçen durumun, dönemde yaşlılar arasında yoğunlukla karşılaşıldığından bahsedilir. Petersburg'da yalnız başına yaşayan yaşlı insanlara ait dairelerin gasp, soygun ve zorbalıkla yasa dışı bir şekilde özelleştirilmesiyle birlikte dolandırıcılık tam anlamıyla gelişir. Nitekim eserin giriş kısmında 1996 yılında yayımlanan *Argumentı i Faktı Gazetesi*'nin haberine yer verilerek söz konusu olayın gerçek yaşamdan alıntılanmışına vurgu yapılır:

"...Rusya'da her yıl tüm "suçları" dairelerinin tek sahibi olmaları olan binlerce yalnız yaşlı insan iz bırakmadan kayboluyor. Elde edilen kesin verilere göre, (1996 yılının) Mart ayı sonunda, yasal olarak yürütülen takas yasaları çerçevesinde üç bin beş yüzden fazla Moskovalı yeni ikamet yerlerinde görünmedi. St. Petersburg'da da benzer rakam bin beş yüze yaklaşıyor. İnsanlar unutulmaya yüz tuttu..."

Argumentı i Faktı, 1996, (31) (Маринина, 1996: 9).

Eserde bu suçları iyi organize olmuş grupların işlediği bilinir ve bu örgütlenmeler kolluk kuvvetleri tarafından kademeli olarak takibe alınır. Nitekim kısa süre önce de bir yerlerden şehirde çok özel bir grubun benzer suçlarla yaşlıları ağlarına düşürdüklerine dair bilgilere ulaşılar. Bu, öylesine özel bir gruptur ki daha öncesinde polisler dahi böylesi insanlarla karşılaşmamıştır. Grubun nasıl hareket ettiğini kestirmek mümkün değildir. Tüm dedektiflerin ve operatörlerin peşinde olduğu bu gizli grup, akıl almaz bir yöntemle yalnız yaşayan yaşlıların mal varlıklarını gasp etmektedir. Bu grup, suçlarda apaçık ortaya çıkmamak için kurnazca kılık değiştirirler. Yaşlıların önce güvenini kazanıp vekâletlerini ellerinden aldıktan hemen sonra ya onları sokağa atarlar ya morgda cesetlerine rastlanır veya çoğunun cansız bedenine dahi ulaşamaz. Çok geçmeden üzerlerine geçirdikleri malları elden çıkaran bu kişiler, bu nedenle her daim güvenlik güçlerinin takibi altındadırlar. Yabancılaşmayla birlikte eski değerlerin tükendiği modern dönem toplumunda insanlar, çoğu zaman kabuğuna çekilirken çoğu zaman da intihara başvurup suç yollarına sapmayı tercih ederler. Ekonomik koşulların çıkmaza sürüklenmesi nedeniyle kolay yoldan ve kısa vadede para kazanmak isteyen gençlerin türediği bu yeni toplumda, saygı duyulması ve özen gösterilmesi gereken yaşlı insanlara meta gözüyle bakılır olur. Bu durum, çeşitli örgütlenmelerin baş göstermesine ve eserdeki gibi vahşice ve acımasızca insan kıyımlarının artmasına zemin hazırlar.

Polisiye dedektif romanda gizem önemli bir yere sahiptir. Eserin konusu ne olursa olsun mutlaka okuyucuya sisli bir atmosferde sunulur. İpuçları ile örtülü bu ortamda dedektifin görevi, bu gizemin sır perdesini aralamaktır. Suç ile örülü gizem, okur için sistematik bir şekilde artırılır. Bunun yanı sıra çözülmesi gereken sır, dedektifin ikna edici mantık yürütmeleriyle organize edilir. Bu nedenle suç, eser içinde dedektifin yönlendirmeleriyle hareket eder. Okur ile dedektif,

aynı zamanda olayları çözümlenmeye başlar. Dedektif, okurun bakış açısını yönetir (Kırgız, 2019: 60). Esere bakıldığında da yazar tarafından benzer bir yapılanmaya gidildiği görülür. Kendisinin de bir parçası olduğu modern toplumun kör noktalarını mesleği gereği yakından bilen Tatyana'nın bu suç çetelerinden haberdar olmaması mümkün değildir. Henüz gerçekleşen bir cinayetin dosyasını incelemeye koyulduğunda bazı noktalarda taşların yerine oturmadığını görür. Cinayetin bir numaralı şüphelisi olarak işaret edilen kiracı Sergey, güvenlik güçleri tarafından yakalandığında hiçbir karşı koyuş göstermez, kaçmaya ya da saklanmaya da çalışmaz. Üstelik ev sahibinin öldürüldüğü âna dair bir mazereti dahi yoktur, üretmek için de uğraşmaz. Hatta zihinsel engelli izlenimi verir, kendisini savunamayacak kadar budala gibi görünür. Bu nedenle ortaklaşa yani bir çete ile birlikte işlediği cinayeti kabul edebilecek durumda değildir. Tatyana'yı zanlı konumundaki bu kişinin davranışları büyük ölçüde şüphelendirir. Tecrübeli bir dedektif olduğu her eyleminden seçilen Tatyana, davanın bütün seviyelerinde aceleci kararlar vermeyen, olasılıkları tüm yönleriyle değerlendiren, küçük ayrıntılara dikkat eden ve bu nedenle resmin tamamını görebilen başarılı ve yetkin bir uzmandır. Dava dosyasını tekrar tekrar inceleyen Tatyana, sorgulama sürecinde yöneltilen soruları da cevapları da bu tecrübeleri ışığında değerlendirir. Şüpheli Surikov, son derece yalnız, kendi halinde, gelen gidene olmayan bir gençtir. Sıradan ve rutin yaşamını birebir gören komşuları, aslında aksi yönde hiçbir ifade vermezler. Bu nedenle söz konusu grupla arasında bağlantı kurmayı gerektirecek bir durum görünmemektedir. Surikov'un işyerindeki profiline de göz atan dedektif, "*sakin, disiplinli, arkadaş canlısı, girişken*" olarak nitelendirildiğini görür. Herhangi bir yakını olmayan Surikov, aksine öldürmekle suçlandığı yaşlı kadını her daim gözeten, hastalandığında onun için endişelenen, kendisinin de sağlığı pek yerinde olmayan, modern dünyada adeta büzüşmüş sıradan bir insandır. Davada nöropatoloğun sorgusunu arayan Tatyana, böyle bir kayda rastlamaz. Sonuç olarak Surikov'a karşı da lehine de somut bir kanıt yoktur. Cinayet saati nerede olduğunu kendisi de anlatamaz fakat komşuları cinayet günü onun evde olmadığını teyit ederler. Üstelik Surikov'un elinde yaşlı kadının mal varlığını kullanabileceğine dair bir vekâletname de yoktur. Bu noktada Tatyana, Surikov'un yaşlı kadını öldürmesi için herhangi bir gerekçe bulamaz. Ancak diğer yandan da onu gerçek suçluya götürecek bir bilgi de edinemez. Çünkü cinayet esnasında komşular ne bir çığlık ne bir münakaşa sesi duymuşlar, ne de dairesine gelen yabancı birini görmüşlerdir.

Gizem, eserde mahkeme davasının tüm anlatımı boyunca ön plana çıkar. Zira nesre dedektifi özellik kazandıran bu unsur, yaşlı kadının cinayet vakasının birbirinden bağımsız duran ancak birleştirilmeyi bekleyen halkalarını oluşturur. Dağınık bir halde bulunan olay kesitlerini yalnızca tecrübeli bir dedektifin bir araya getirmesi mümkün olacağı bu olayda Tatyana, aranan role birebir uygunluk gösterir. Vakaları ilk görüşleriyle ele almayan dedektif, bir sonuca varmak için de acele etmez. Deneyimlerinden yola çıkarak suçların işaret ettiklerinden ziyade gizlediklerinden kaynaklandığını düşünen Tatyana, söz konusu cinayet vakasına da aynı bakış açısıyla yaklaşır. Küçük ayrıntıları göz önünde bulunduran dedektif, baltayla vahşice işlenen bir cinayet esnasında zanlının üzerine mutlaka sıçrayan birkaç damla kan olması gerektiği düşüncesinden yola çıkarak Surikov'un yakalandığı esnada üzerindeki giysisinde herhangi bir izin olmamasına dikkat çeker. Üstelik dönemdeki benzer suçların içeriklerinde görüldüğü üzere yaşlı kadının tek mal varlığı olan evinin vekâleti tamamen başkasının üzerinde görünmektedir. İddiaya göre Sofya ölmeden önce evi satmıştır. Şehrin civar bir bölgesinde yaşama kararı almıştır. Yaşlı kadının ölümü için bir dayanak bulmak zordur. Görünüşe göre Surikov da boş yere gözaltındadır. Henüz incelemeye başladığı bu cinayet davasında artık Tatyana'nın Surikov'u sorgulama günü gelir. Eserin tam bu noktasında Tatyana'nın cümlelerinden uzmanlık kariyerine dair bir dedektifte olması gereken nitelikler ön plana çıkar. Aynadan görünüşünü kontrol eden genç kadın, "*Normal. Ne çok*

korkutucu ne de çok iyi kalpli bir kadın dedektif, ne çok yaşlı neden küçük bir kız gibi. Ne bir kadın-vampir, ne de mavi çoraplı.¹ Öyle, arada bir şey. İlk sorgulama için tam da olması gereken” (Маринина, 1996: 21). Dedektif eserlerde şiddet, zorbalık, saldırgan bir dil gibi konulara yer verilmez. Suçu sorgulayan kişi, nazik ve entelektüeldir. Bu nedenle genellikle şiddete başvurulmaz (Sümer, 2019). Nitekim Tatyana da son derece özenli ve ılımlı yaklaşarak sorgulamalar boyunca Surikov’un sempatisini kazanacaktır. Karşılaştıkları ilk günde karşısında vahşice bir cinayetin sorumlusu olarak çok farklı birini bekleyen Tatyana, tam aksi bir kişiyi bulunca şaşkınlığını gizleyemez. Surikov, içine kapanık, sorularına kısa ve kestirme cevaplar veren, özgüveni olmayan, çekingen yapıdaki bir gençtir. Dedektif edebiyatta sıklıkla karşılaşılan bu kahramanların benzer tasvirleri yoğunluktadır. Çünkü yazarlar, haksız yere suçlanan kişiyi dair daha ilk tanışmada okurda bir acıma hissi uyandırmaya çalışır. Dış görünüşünden hassas olduğu her halinden belli olan gencin geçmişine dair yaşam öyküsü de eserde verilerek katil zanlı ya da zanlılarına yönelik soru işaretleri oluşturulmaya çalışılır: “*Babası içkiden öldü, annesi hızla daireyi sattı ve yeni sevgilisine verdi, muhtemelen hala birlikte bu parayı yiyorlardır. Bu yüzden dokuzuncu sınıfta okulu bıraktım. Yaşayacak yerim yoktu, yatacak yerim de yoktu, bodrumlarda veya rastgele tanıdıklarda kalıyordum. Elbette en iyisi bir batakhaneye sığılmaktı, en azından kalıcı bir adresi var, tabi burası da kapatılana kadar*” (Маринина, 1996: 24). Yaşamının oldukça zorlu bir döneminde, sağlığı bozuk bir halde sokakta yaşarken karşısına çıkan ve ona yardım eli uzatan yaşlı kadını öldürmesi için hiçbir gerekçesi yoktur. Üstelik ifadeleri ve cümleleri Tatyana’nın şüpheli bir şekilde dikkatini çeker. Adeta ihtiyar bir adam gibi konuşan Surikov’un kullandığı sözcükler, birlikte yaşarken ne derece yaşlı kadının etkisi altında kaldığını birebir gözler önüne sermektedir.

Polisiye dedektif romanlarda kronolojik bir zaman süreci izlenirken kimi zaman da geriye dönüşler yapılarak “zamanda atlama” yöntemiyle kesitle sunulur ve böylelikle sıklıkla olay zamanına gidilir (Aydemir, 2012: 357). Büyük bir gizemin örüntüleriyle süslenen eserde de zamanlar ve olaylar arasında geçişler en az yaşananlar kadar sert ve ânidir. Tatyana’nın Surikov’u sorgulama anından bir anda Surikov’un hastayken yanına geldiği yaşlı kadının ona baktığı günlere gidişi, olayların geçmişe dönüşle bir diğer ifadeyle zamanda atlama yöntemiyle desteklendiğini gösterir. Böyle yapılarak işaret edildiği üzere, cinayetle suçlanan kahramanın aslında gerçek zanlı olmadığına dair ipuçları verilmeye başlanır. Buradan itibaren Tatyana’nın etkili yönlendirmeleriyle gizem üzerindeki sır perdesi aralanır. Üstelik yaşlı kadının Surikov’u yanına alırken sıraladığı şartlarında doğal olmayan bir şekilde öldüğünde onu suçlayan bir notu güvenli yere bırakacağını söylemesi üzerine kahramanın bunu anlamakta güçlük çekmesi, onun belirgin bir şekilde suç şüphesi kapanından çıkmasını sağlar: “*Öylesine cahildi ki o zamana dek apartman dairesi için bir insanın nasıl öldürülebileceğini hayal dahi edemiyordu. Niçin? Daire o zaman bir hiç olacak ya da varisine geçecek...*” (Маринина, 1996: 28).

Polisiye dedektif romanlara özgü olduğu üzere adli olayda mutlaka işini olması gerektiği gibi yapmayan bir güvenlik gücü mensubu ya da dedektif vardır. Zira Surikov’un cinayet davasını da Tatyana’dan önce iki dedektif daha incelemiş ancak her biri yarıda kalarak el değiştirmiştir.

¹ “Mavi çoraplı” ifadesi, İngiltere’de ortaya çıkar ve önceleri kart oyunlarını kendi çevrelerinden çıkarıp onun yerine bilimsel, sanatsal vb. sorunlar üzerine sohbetlerini yerleştirmeyi hedef edinen kadın ve erkek topluluklarına atıfta bulunur. Almanya’da eski zamanlarda polisler ve uşaklar mavi çorap giydiklerinden gardiyanlar ve muhbirler için alaycı bir takma ad olarak kullanılır. XVIII. yüzyıldan itibaren eğitimlerini gösteriş için teşhir eden bilim kadınlarına ve kadın yazarlara bu şekilde hitap edilmeye başlanır (Синий чулок. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.), СПб., 1890—1907). (Ayrıntılı bilgi için bkz: Синий чулок. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.), СПб., 1890—1907; Üçgül, S. (2009). Larisa Vasilyeva Kremlin Kadınları. Kadın/Women, 2000,7 (2), 97).

Ancak Tatyana, sorgulama yöntemi, üslubu, son derece dikkatli oluşuyla davayı önceden ele alan iki dedektiften belirgin bir şekilde ayrılır. Surikov'un davranışlarını ayrıntılı bir şekilde analiz eden dedektif, ona yönelttiği sorularıyla diğer dedektiflerin dikkatini dahi çekmeyen noktalara odaklanır. Nitekim sorgu esnasında yaşlı kadının ölmeden önce evini satıp taşınmayı düşündüğü evi birlikte gezmeye gitmediklerini genç adama sorduğu sorularla fark eden dedektif, aynı zamanda onun bu noktada nasıl korktuğunu ve kafasının karıştığını, yalan söylemeye başladığını görünce dosyada üzerinde durması gereken hususu belirler. Tatyana, Surikov ile her konuşmasının ardından kendi içinde yeni sonuçlara varır. Surikov'un eğitimsizliğini daha ilk görüşte fark eden Tatyana, ara vermeksizin onu sorgulamaya devam eder. Bu diyaloglarda genç adamın hal ve hareketlerinden şüphelenen dedektif, çarpıcı ve yerinde bir planla onu tuzağa düşürmeye karar verir. Surikov'a yaşlı kadının hayattayken evinin vekâletini Zoya adlı bir kadına vermeden önce neden ona verdiğinin gerekçesini sorar. Hâlbuki Tatyana aslında vekâlet sorgulamasını gerçekleştirmemiş, bütünüyle kahramanı hazırlıksız yakalamak için böyle bir yola başvurmuştur. Bu yol, eserde de vurgulandığı üzere *“Tatyana'nın profesyonel hayal gücünün ve şüphelerinin bir meyvesidir.”* Çünkü aynı anda iki kişiye vekâlet verilmesi mümkün olmayan bir durumdur. Kendisini çevreleyen dünyadan habersiz olan, yabancılaşmasının karakterinde bütünüyle somutlaştığı modern dönem insanının birebir örneği olan Surikov, Tatyana'nın kurduğu kapanlara zorlanmadan yakalanır. Böyle bir vekâleti doğrudan reddetmesi beklenirken başka noktalara odaklanarak dedektifin sorularına örtük bir şekilde cevap veren kahraman, bu noktada tam anlamıyla yakayı ele verir.

Eserde okur, bir yanda Petersburgdaki Surikov'un cinayet davasıyla meşgul olurken diğer yanda da Moskova'da başka bir cinayet davasının öyküsüne dâhil olur. Tatyana'nın bir süre önce taşınma kararı aldığı Moskova'da eşinin arkadaşı Nastya da başka bir cinayet davası için Tatyana'dan yardım talep eder. Bu isteğe yanıt veren Tatyana, Nastya'dan Moskova'da öldürülen genç çiftin vakasını öğrenir. Ayrıntılarına inildiğinde bahsi geçen çiftin yaşlı kadın Sofya'nın ölen oğlunun karısı ve yeni eşi olduklarını anlar. Bu noktada olaylar iki dedektif tarafından birleştirilir. Görgü tanıklarının ifadelerini ve ipuçlarını ele alan kahramanlar, Moskova'daki cinayet mahallinde tarif edilen kişinin Surikov olduğunu anlarlar. Bu noktada yaşananların gizemi bir yandan birbirinden destek alırken diğer yandan da birbirine dolanır. Tatyana'nın nazarında yaşlı kadının cinayetinde aklanan Surikov, artık bir başka cinayetin baş şüphelisi. Bu noktada dönemdeki suç oranını büyük ölçüde artıran örgütlenme ağının içinde kaldığını fark eden Tatyana, artık hayatından şüphe etmeye başlar. Çünkü önceki dedektiflerin trajik akıbetlerinin tesadüfi olmadığını gören kahraman, Surikov davasını çözüme ulaştırıp bir an önce Moskova'ya gitmeye karar verir. Üstelik bebeği olacağını öğrenen kadın dedektifin artık düşünmesi gereken bir başka hayat daha vardır. Cinayet davasını sonuçlandırmadan işyerinden ayrılmayacağını da öğrenen dedektif, olaylara büyük ölçüde ivme kazandırır. Analizlerini ve verilerini bir araya toplayan Tatyana, iki cinayeti birleştirerek resmin tamamını görmede başarılı olur. Sofya İllarionovna altın kaçakçılığından yakalanan oğlunun öldürülmesi üzerine dul kalan eşi ve torununun onu terk edip başka bir şehirde kendilerine hayat kurmalarını ve gelininin torununu ona göstermeyerek onu aşağılamasının intikamını kendisine büyük vefa borcu ile bağladığı Surikov'a ajitasyon yoluyla aşilar. “Yürüyen ansiklopedi” olarak nitelendirdiği Sofya'ya hem hayranlık hem de büyük saygı duyan Surikov, onu inciten gelini ile konuşmak için Moskova'ya gittiğinde karı kocayı evde ölmüş bir halde bulur. Aynı anda yaşlı kadının da evinde ölü bulunması iki cinayetten de Surikov'u sorumlu tutar. Hâlbuki genç çiftin ve yaşlı kadının öldürülmesini bütünüyle Sofya'nın torunu Vitaliy planlamıştır. Tatyana'nın deyişiyle yaşlı kadın, Surikov'u elinde itaatkâr bir silah yapar. Tüm planlarını Surikov'un kendi ellerinden gerçekleştirir. Suçu hem ona işletip hem de

başına iş açmasın diye onu hapse attırmaya çalışmıştır. Öğrendikleri karşısında şaşkına dönen Surikov, tüm duyduklarına rağmen gönülden bağlandığı yaşlı kadının ona ihanet etmiş olabileceğine ısrarla inanmak istemez.

Sonuç

Teknolojinin olumsuz bir çıktısı biçiminde şekillenen modern dönemde gün geçtikçe daha yoğun bir şekilde görülen yabancılaşmanın baskın bir tema olduğu *Kurbanın Adı: Hiç Kimse* eserinde Tatyana Marinina, çağdaş toplum içerisinde büzüşen bir kahraman üzerinden tüm Rus toplumuna ışık tutar. Suç olgusuna en derinden mercek tutan kadın bir dedektifin gözlemlerinden, incelemelerinden, akıl yürütmelerinden ve mantık çerçevesinden bakılan yapıtta her ne kadar vahşice işlenen bir cinayetin arkasındaki sır ve suçlular aransa da olayın asıl alt metni sosyolojik bir çıkmazdır. XX. yüzyıla ulaşılan teknik gelişmelerin çeşitlenmesiyle aslında insan yaşamının daha da kolaylaşması için üretilen üst düzey bilimsel icatlar ve buluşlar, bireyi merkeze alırken aynı zamanda yine en büyük zararı bireye verir. İletişimin zorlu koşullarda gerçekleştiği eski zamanların sorunlarını çözmek için oluşturulan yeni ağlar, insanları birleştirmek yerine onları birbirine daha da yabancı hale getirir. Bunun neticesinde de ahlaki değerlerin kaybolduğu, insani özelliklerin evrim geçirdiği yeni yüzyılda suç oranı artarak kişilerin manevi anlamdaki varoluş mücadelesine fiziksel anlamda hayatta kalma çabası da eklenir. Nitekim dedektif Tatyana'nın analitik araştırmaları neticesinde öldürülen yaşlı kadının cinayetinin aydınlığa kavuştuğu eserde polisiye dedektif romanlara özgü olduğu üzere bir suçlu, bir kurban ve de tüm bunların peşindeki uzman bir dedektif ana kahramanlardır. Bu eseri ayırt edici yapan, klasik dedektif eserlerinden farklı olarak içerisinde barındırdığı önemli toplumsal ileti nedeniyle cinayetin de kurbanın da suçlunun da görüldüğü kişiler olmamasıdır. Doğrudan bakıldığında elbette ki öldürülen yaşlı bir kadındır, ancak bu kişi bir kurban değildir. Seksen altı yaşında yalnız başına yaşayan bir kadın olan Sofya İllarionovna Bahmetyeva, hayatta tek başına kalmış, herhangi bir akrabası olmayan ve bu nedenle onun başına iş açmayacağını düşündüğü Surikov'un duygularından kötü niyetle faydalanarak ona cinayet işletip bir zamanlar kendisine hakaret eden gelininden intikam almaya çalışan kurnaz bir kadındır. Bu planı da birlikte yaşamayı hayal ettiği torunuyla planlayarak ona muhtaç, zavallı bir insanı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirerek bencilce davranır. Görüldüğü üzere burada asıl suçlu, cinayete kurban giden yaşlı kadının ta kendisidir. Diğer yandan cinayetlerin baş şüphelisi olarak gösterilen Sergey Surikov ise bu pencereden ele alındığında, suçludan ziyade asıl kurbandır. Yaşlı kadın ile torununun acımasız oyununda zaten bir "hiç kimse" olarak sürdürdüğü yaşamı bütünüyle elinden alınacakken akıllı ve deneyimli dedektif Tatyana'nın dokunuşuyla son anda kurtulur. Eserin isminde yer alan "hiç kimse"den anlaşıldığı üzere Surikov'a metaforik açıdan atıfta bulunmaktadır. Torun Vitaliy, eserde hem suçlu hem de kurban rolünde bir kahraman olarak ön plana çıkar. Gerçek babasının kim olduğunu öğrenen ve hayatta bir babaannesine olduğundan haberdar olmasıyla onunla iletişim kuran Vitaliy, yaşlı kadının annesine olan kininden habersiz bir şekilde onun kurbanı olacakken babasından kalan değerli taşları öğrendikten sonra hem annesini ve üvey babasını hem de babaannesini katletme üzerine korkunç bir plan yaparak olayların içerisinde sessiz bir şekilde sıyrılmaya çalışır. Fakat yine Tatyana'nın başarılı iz sürmesiyle cinayet çözümlenir ve suçlu olarak cezasını çekmek üzere yakalanır. Diğer açıdan bakıldığında, Vitaliy babaannesinin yanı sıra modern dönemin de bir kurbanı olarak ele alınabilir. Günün koşullarının onu yalnızlaştırması ve ahlaki ilkelerin yok olmasıyla büyüklere saygının ön planda olduğu yerleşik gelenek anlayışını edinmemesi, ona böylesi bencilce bir amaç uğruna kolaylıkla cinayet kararı alabilir.

Eserde Tatyana, uzman bir dedektif olmasından dolayı neredeyse kurban olarak hazin bir sona uğrayacakken son anda büyük bir felaketten dikkati yardımıyla kurtulur. Surikov'un gözetiminde olduğu emniyet biriminde, dava dosyasını dikkatli çözümlemesi sonucunda dönemde ün salan çetelerden kişilerin olduğunu fark eden Tatyana, kendisinden önceki dedektifler gibi suikaste uğrayacakken cinayeti çözüme ulaştırıp hızla eşinin yanına Moskova'ya gider ve böylelikle acı bir trajediyi savuşturmayı başarır. Son olarak eserde asıl suçlu olarak ele alınabilecek en önemli olgu, modern dönemin kendisidir. Teknolojinin yanlış kullanımıyla evrilen iletişimin bireyin yaşamını kolaylaştırması yerine çıkmaza sürüklemesi sonucunda insanlık, önüne geçilmezse aşılması mümkün olmayacak risklerin tehdidi altındadır. Söz konusu sorunsala dikkat çekmek isteyen Marinina'nın kurgusal bir tonda ele aldığı *Kurbanın Adı: Hiç Kimse* eseri, bu açıdan çağdaş okuyucuyu eğlendirmesinin yanı sıra ciddi anlamda da düşündürmektedir. Sanatsal hedef gütmemesinden dolayı dikkate değer bulunmayan kitle edebiyatının önemli bir parçası olan dedektif nesir, Aleksandra Marinina'nın sanatında analitik bir misyon yüklenerek insanlığa ve gelecek nesillere realist mesajlar içermektedir. Bu bağlamda özellikle son dönemlerde Marinina'nın eserleri araştırmacıların daha yoğun bir şekilde dikkatini çekerek yapıtları önemli sosyolojik konular bağlamında incelenmeye başlanmaktadır.

Kaynakça

- Aydemir, M. (2012). Tarihsel Bir Polisiye Roman: İstanbul Hatırası. *Turkish Studies*, 7 (3), 351-367.
- Bain, G. (2014). Murder, Spelled O-U-R- A-N-G-U-T - A-N : Poe and the Retreating Horizon of the Polymath. The Johns Hopkins University Press: *The CEA Critic*, 76 (3), 320-326.
- Canatak, M. (2013). Postmodern Polisiye Roman Ve Pınar Kür'ün Bir Cinayet Romanı. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, (49), 223-238.
- Kırgız, Ş. (2019). Polisiye Romanın Kurnaz Kadın Dedektifleri: Matmazel Scuderi ve Jane Marple Örneği. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 7 (1), 57-70.
- Moran, B. (1994). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış III, Sevgi Soysal'dan Bilge Karasu'ya*. İletişim Yayınları.
- Önen, S. (2018). Polisiye Edebiyatta Kadın Dedektifler: Esra Türkekul'un Kapalıçarşı Cinayeti Kitabı. *Folklor/Edebiyat*, 24 (93), 139-150.
- Sümer, G. (2019). Suç ve Polisiye. *Dedektif Dergi*, (17), <https://dedektifdergi.com/suc-ve-polisiye/> adresinden 25.10.2022 tarihinde alınmıştır.
- Üçgül, S. (2009). Larisa Vasilyeva Kremlin Kadınları. *Kadın/Women*, 2000,7 (2), 89- 97.
- Quinn, E. (1932). *A Dictionary of Literary and Thematic Terms*. Facts On File.
- Албутова, А. Е. (2021). Жанровые модификации «триллера» (на примере романов о.а. бажанова «герой нашего времени.ru» и «иванов.ru»). *Студенческий электронный журнал «СтРИЖ»*, 2 (37.2), 10-13.
- Алиция, Б. (2019). Образ женщины-сыщика в детективах А. Марининой и Д. Донцовой. *Исследования молодых учёных*, 6 (14), <https://mgpu-media.ru/issues/issue-14/literary-study/image-female-detective.html> adresinden 18.10.2022 tarihinde alınmıştır.
- Бегимкулова, Ш. А. (2017). Основные этапы истории детективного жанра. *Молодой учёный Международный научный журнал*, 14 (148), 695-697.
- Васильевых, М. Ф. (2017) (Сост.). *Российские писатели юбилеры 2017 года : библиогр. Указ*. ЦРБ им. Пушкина.

- Георгинова, Н. Ю. (2018). История появления и становления детективного жанра в литературе. *Библиотечное Дело*, 01 (307), 2-6.
- Доронина, Т. А. (2007). Жанровая специфика "женского" детектива и его место в современном литературном процессе. *Художественный текст: варианты интерпретации: Труды XII Всероссийской научно-практической конференции (Ред. В. А. Акимов)*. БПГУ им. В.М. Шукшина, 186–193.
- Жаринов, Е. (т. у.). Как в русской литературе появился детективный жанр?. *Культура.РФ*, <https://www.culture.ru/s/vopros/kak-poyavilsya-detektiv/> adresinden 18.10.2022 tarihinde alınmıştır.
- Исаченко, Н. Н. (2018a). Отчуждение как детерминанта деструктивности современного общества. *Вестник ВГУ. Серия: Философия*, 25-31.
- Исаченко, Н. Н. (2018b). Отчуждение как социальный феномен современного общества. *Вестник Челябинского государственного университета*, 5 (415), 66–70.
- Киреева, Н. В. (2017). Есть ли массовая литература в приамурье XXI века?. *Лосевские чтения, Материалы X региональной научно-практической конференции*. Благовещенский государственный педагогический университет, 80-91.
- Ковалева, А. Ю. (2021). Детектив Агаты Кристи в контексте массовой литературы XX века: жанрово-стилевые особенности. *57-я студенческая научно-техническая конференция*, 89-91.
- Кудрявцева, Т. Ю. (2019). Современная массовая литература во Франции и в России, Молодой исследователь: От идеи к проекту. *Материалы III студенческой научно-практической конференции (Ред. Д. А. Михеев)*, 379-380.
- Лидергос, Н. В. (2019). Квазифилософский роман как феномен массовой литературы (на примере «книги воина света» П. Коэльо). *Вестник Брэсцкага ўніверсітэта. Серыя 3. Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія*, (2), 97-102.
- Маринина, А. (1996). *Имя потерпевшего – Никто*. «Автор»: Из серии: Каменская.
- Муканова, А. А. (2022). Типы героев в детективах финской писательницы Леены Лехтолайнен и русского прозаика Александры Марининой. *Сборник статей Международного научно-исследовательского конкурса*. МЦНП «Новая наука», 91-97.
- Николаев, Д. Д. (2003). *Детектив // Литературная энциклопедия терминов и понятий*. (Под ред. А. Н. Николюкина). Интелвак.
- Погорелова, И. Ю. (2019). *Массовая литература в парадигме постмодернизма*. Материалы научно-методических чтений ПГУ, 25-30.
- Прокофьева, Д. В. (2020). Феномен отчуждения в XXI веке на примере интернет-коммуникаций. *Инновационный потенциал молодежи: гражданственность, профессионализм, творчество: сборник научных трудов Международной молодежной научно-исследовательской конференции*. Изд-во Урал. ун-та, 416-421.
- Рейтблат, А. (2006). Русский извод массовой литературы: непрочитанная страница // НЛО, (77), <http://magazines.russ.ru/nlo/2006/77/re38.html> adresinden 20.10.2022 tarihinde alınmıştır.

- Рейтблат, А. И. (t. у.). “Детективная литература и русский читатель (вторая половина XIX – начало XX века)”, <https://culture.reading.ru/28243> adresinden 18.10.2022 tarihinde alınmıştır.
- Струкова, Т. Г. (2017). Массовая литература как социально-культурный феномен. *Вестник ВГУ. Серия: Философия*, (3), 111-117.
- Трофимова, Е. (2002). *Феномен детективных романов Александры Марининой в культуре современной России*. ИНИОН РАН.
- Учгюл, С. ve Акташ, Р. (2006). Новаторство Б. Акунина в жанре детективной литературы. *Болгарская русистика*, 1-2, 80-87.
- Цветкова, Б. Л. (2016). Массовая литература как культурный феномен. *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Социальные науки*, 2 (42), 128–135.
- Черняк, М. А. (2008). Феномен массовой литературы, Массовая литература конца XX – начала XIX века: технология или поэтика?. *Филологический класс*, (20), 4-11.
- Черняк, М. А. (2013). *Массовая литература XX века: учеб. Пособие*. Москва: Флинта.
- Черняк, М. А. (t. у.). “Отечественная массовая литература как альтернативный учебник”, <http://www.rba.ru/content/activities/section/30/publ/2009/7.pdf> adresinden 23.10.2022 tarihinde alınmıştır.
- Шилина, В. Г. (2020). Жанровые особенности детективной прозы а. марининой, Аксиологический диапазон художественной литературы. *Сборник научных статей (Под научной редакцией В.Ю. Боровко, Е.В. Крикливец)*. Витебский государственный университет им. П. М. Машерова, 288-289.
- Синий чулок. *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*, СПб., 1890—1907.

Çatışma beyanı

Мakalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da kuruluşla finansal ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluşтан destek alınmamıştır.